

הונא (בכורות ד, יד), משמע מדבריו (תמורה ד, יב) שיכול להקדישו לעולה ביצא מיעוטו. ואולם מדברי התוס' משמע שאין יכול להקדישו לקרבן אחר. (ולדבריהם נראה שגם א"א למכור לנכרי את החלק שבפנים). (לכאורה משמע מדברי התוס' שנקטו לפום ריהטא שלרב הונא קדוש ממש למפרע, ולכך כתבו (בסד"ה מא') שזה שמותר לחתוך לרב הונא, משום שהוא נפל ואינו ראוי לקרבן, או שמחתך קודם שיצא לאויר העולם. וכן נראה מכל משך דבריהם בד"ה רב הונא, אלא שבסוף רמזו לומר שיש מקום לחלק בין הטלת מום למכירה לנכרי. ואולם נראה שנקטו לעיקר כפשוטו. וכן נראה מדברי רש"י הנ"ל.

וכן נקט הב"ח (יו"ד סוס"י שיט), שלדעת הרמב"ם שפוסק כרב הונא, אסור להטיל בו מום בשיצא מקצתו. ואולם הש"ך (סוס"י שיג) חולק וסובר שמותר. וכתב שכן משמע ברש"י ברמב"ם וברשב"א. וע' בהגהות מלא הרועים ע. וצ"ע.

ובחדושי הגרעק"א (יו"ד שיט) צדד, שזה שאמרו שלא חלה מכירתו לנכרי – דוקא אם מכר את השליש שיצא, אבל אם מכר את כל העובר או את החלק שבפנים – מכירתו מכירה, שהרי לא התקדש למפרע אלא החלק שיצא, ולא מה שבפנים. (ועיקר דבריו, שלא חלה קדושה למפרע אלא על החלק היוצא – כן כתב מהרי"ט אלגאזי (הל' בכורות פ"ג לג), וכן מבואר במהרש"א (שהביאו הגרעק"א), שהסביר בכך מדוע מוטל להטיל מום בחלק שבפנים. והרחיב בזה בקהלות יעקב – בכורות כה, ע"ש) – משמע שהכל תלוי בחלות קדושה בפועל).

יש מי שפרש את תליית הגמרא את שתי המחלוקות בטעם אחד: לדעת רב הונא לא יתכן שתחול עכשו קדושת בכור על מה שנוולד קודם לכן, הלכך צריך לומר שכבר למפרע משעה שהתחיל להיוולד, חלה עליו קדושת בכור. ורבה חולק וסובר שיתכן שתחול קדושה גם אחר כך. ומשום כך, לכשיצא שני שלישי הבהמה דרך רחם, תחול קדושת בכור. (קובץ ענינים.

עוד בבאר מחלוקת רב הונא ורבה – ע' בחדושי מרן רי"ז הלוי בכורות ד, טו; עונג יום טוב קה; בית ישי צה, א; קט, ב בהערה ה).

דף ע

'אלא כגון שיצא חציו ברוב אבר, וקא מיבעיא ליה ההוא מיעוט דבגואי מהו למישידייה בתר רוב אבר' – יש אומרים שאפילו לדעת הסובר 'יש לידה לאברים' (רב, אליבא דבני מערבא – לעיל סח:), אפשר דוקא לענין זה שאינו נחשב 'בבהמה' וקורא אני בו 'ובשר בשדה', אבל לענין בכור אינו נקרא ילוד עד שיצא, שהרי תלאתו תורה ב'פטר רחם', והרי לא קדשוהו כותלי בית הרחם. ויש אומרים (בעל המאור) שהבעיה אינה אלא למאן דאמר 'אין לידה לאברים', שכן הלכה, (והספק הוא, אעפ"י שאין לידה לאברים – זהו כשרוב העובר בפנים, אבל כאשר חציו בפנים וחציו בחוץ, אפשר שיש לילך אחר רוב אבר), אבל למ"ד 'יש לידה' – ודאי נחשב כילוד. (רמב"ן; רשב"א. וע"ע תבואות שור יד סקי"א.

ולפי הצד שהולכים אחר רוב אבר בשיצא חציו, הוא הדין לענין התר אכילה, אם יצא חציו ברוב אבר – כאילו יצא כולו, ואינו נותר בשחיטת אמו. ר"ן לעיל; רשב"א).

'מאי רובו, אילימא רוב ממש, עד השתא לא אשמעינן דרובו ככולו?!...' – לפי מה שפרשו בגמרא לעיל לדעת רב הונא, שמדובר בסיפא אף כשחתך אבר אבר והניח, הלא השמיענו בזה חידוש גדול, שגם המחתך ומניח הרי זה כיצא רובו, ומה מקשה? – משמע שנקט הגמרא כרבה, שקדוש מכאן ולהבא, ו'יצא רובו' – כפשוטו. ומכאן יש לשמוע שהלכה כרבה. (רא"ש. וע' במה שהאריך בספר 'אהל משה'.

אבל הרמב"ם פסק כרב הונא. ולדבריו יש לפרש (כנראה מפרש"י), שהקושיא היא מפשטות לשון המשנה, ש'יצא רובו' כאחת – מה בא התנא להשמיענו באופן כזה).

לא, כגון שיצא רובו במיעוט אבר, וקמ"ל דלא שבקינן רובו דעובר דבהמה ואזלינן בתר אבר' –
ואף על פי שלעיל אמרו על כך שהדבר פשוט ולא היה לרבא להסתפק בדבר – דרך המשנה להשמיענו
אפילו דבר הפשוט, כיון שאינו מאריך כל כך. וכנהנה רבות בתלמוד. (תוס' הרא"ש.
ע"ע חזו"א הלכות גטין פז, ז: 'ובודאי לא היינו יודעים להכריע השנויות במשניות מדעתנו, ואיך אנו סומכין על דעתנו,
[ואפשר דכל השנויות יש בהן חידוש שהכרעת הדעת היתה מכרעת להיפך]. מאידך בחזו"א כלאים ג, ו כתב: 'התנא שונה
כמה פעמים אף דבר המפורש בתורה').

'כרכו בסיב מהו בטליתו מהו... תיקו' – ולפי זה בכור שהוציא והו כללי וחצץ הכלי בין הראש ובין
הרחם – הרי זה ספק בכור. ואפילו אם לא חצץ בין כל הראש או רובו מכל צדדיו אלא מצד אחד בלבד
– הרי זה ספק בגמרא בבכורות (ט) אם כל הרחם מקדש או מקצתו, ומשמע מהרא"ש, שהמסקנא היא
שכל הרחם מקדש, ואם כן, אפילו מצד אחד בלבד שייכת חציצה, במשך יציאת כל הראש או רובו
(שזה הקובע שם 'לידה'), והריהו ספק בכור. (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג צו, ז)
ולענין בכור אדם, שנולד בלידת מלקחים – כמה מן האחרונים המאוחרים דנו בדבר, ויש שפסקו לפטור
מפדיון הבן, באופן שיש חציצה ודאית (אבני נזר; חלקת יואב).
ואולם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג קכה) כתב שמסתבר שבאדם אין חציצה פוטרת כלל, שלא שמענו
בגמרא ובראשונים שדנו לפטור אלא בבכור בהמה, שקדוש קדושת הגוף וחלים בו דיני בכור מיד
בצאתו מן הרחם, אבל אדם, קדושת בכור שבו אינה דבר הנוגע לגופו, כי כל דינו הוא רק שצריך
לפדות עצמו לאחר שלשים יום, ומסתבר שנקרא 'פטר רחם' גם אם היה דבר החוצץ בינו ובין הרחם.
'העיקר, מהראיה הגדולה שלא אישתמיט בשום דוכתא אף לא בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים
לפטור גם בחציצה בבכור אדם'. (ומשמע מדבריו שנקט לחייבו בודאי, ובברכה).

'הדביק שני רחמים...' – 'ע' גליון הש"ס, ואצלנו הוא מעשים בכל יום בהשתלת ביציות'. (מהגר"א נבנצל
שליט"א.

נראה לבאר: לפי הצד בהדביק שני רחמים, שנחשב 'פטר רחם' כלפי הרחם השני, פשוט שבשתילת ביצית מופרית ברחם
אחר, יפטור את רחמה. אבל לאידך גיסא, אם ננקוט בהדביק שני רחמים שאינו 'פטר רחם' של השני, עדיין יש מקום גדול
לומר שבהשתלה ייחשב 'פטר רחם', שהרי הוא מחובר וגדל וניזון ברחם השניה, ונולד ממנה באופן טבעי, ואפילו אם לענין
שאר הלכות לא נחשב את השניה כאמו, מ"מ נראה שיש כאן 'פטר רחם').

(ע"ב) 'אמר רב חסדא: קל וחומר, אם הועילה אמו להתירו באכילה, לא תועיל לו לטהוריה מידי
נבלה?' – 'ע' בבאור הקל וחומר' באבי עזרי (קמא) טומאת מת כה, ט; שלמי שמעון. (וראה גם בהגהות מלא
הרועים; מהרש"א להלן עב. על תד"ה וחכמים).

דף עא

פרפראות וציונים

ובלשון הזה אמר לי: חבל על בן עזאי שלא שימש את רבי ישמעאל' – ולעיל אמר 'זמה ישמעאל

בלעתהו חולדה והוציאתו והכניסו ויצא מאליו. (אבל הוציאתו חולדה גרידא – לרש"י משמע שבכלל הספק ד'כרכתו' הוא. ומרבנו גרשום משמע שודאי פטור. וע' תו"ח שאינו דומה לסיב וטלית, לפי שאינו ככיסוי ומלבוש, לכך פשוט שהוא חציצה. ואולי סובר רבנו גרשום שלכך אינו דומה לכרכתו, שלצורך הלידה נעשה, ופעמים שכן הדרך ואין זו חציצה, משא"כ בחולדה. ונוגע הדבר ללידת מלקחים, שנו"נ אחרונים); הדביק שני רחמים ויצא מזה אל זה – האם יציאתו מהרחם השני פוטרת את הרחם, הגם שאינו שלה. רב אחא נסתפק: נפתחו כותלי הרחם ולא נגע בהם בצאתו; נעקרו כותלי הרחם ונתלו בצוארו – האם מקדשים את הולד כאשר אינם במקומם; נגממו כותלי הרחם (רש"י: ניטל מעובייהם שמבפנים סביב סביב. ל"א: נגממו מבפנים ושפה חיצונה משמרת). וספק זה האחרון נפשט, שאינו מקדש. ור' זירא הסתפק בשרוץ מרובה על העומד בבית הרחם, ויצא דרך עומד, (אבל בשנגממו לגמרי – לא הסתפק ר"ז). או בעומד מרובה על הפרוץ ויצא דרך פרוץ.

דף ע

קיד. עובר מת בתוך מעי אמו – האם הוא מטמא את הנוגע בו טומאת נבלות?

המושיט ידו למעי בהמה טהורה, ונגע בעובר – טהור. (ואפילו לדעת האומר טומאה בלועה מטמאה – מחיצות אמו מועילות לטהרו מידי נבלה, מק"ו שמועילות להתירו באכילה בשחיתתה. ואפילו הוציא העובר את ידו – אינה מטמאה, כל עוד הוא חיה. רו"ה; תוס' עב. ד"ה וחכמים. עוד צדדו שם התוס', שכשהוציא את ידו מודים חכמים שבטמאה טמא, שלא הוקשה טמאה לטהורה אלא לענין מה שבפנים).
לתנא קמא, הוא הדין בבהמה טמאה (מן הבהמה – זו טמאה. אשר היא לכם לאכלה – טהורה. הקישן הכתוב). לרבי יוסי הגלילי, בטמאה – טמא, ואפילו פרה במעי גמל. (או בנבלת בהמה טמאה; וכל הולך על כפיו בכל החיה ההלכת...). ובטהרה – טהור, ואפילו קלוט במעי פרה. וכן קלוט במעי קלוטה – לדעת הסובר שהקלוט מותר באכילה. (עתוס').
אין חילוק בדין זה בין בהמה לחיה.
(נפתח הרחם והעגיל ראש העובר כפיקה של צמר [של ערב] – מטמא במגע (עפ"י בכורות כב. ותוס').

דפים ע – עא

קטו. מנין שחיה בכלל בהמה ובהמה בכלל חיה, ומהם הדינים הנובעים מכך?

חיה בכלל בהמה מנין – זאת הבהמה אשר תאכלו, שור... איל וצבי ויחמור. בהמה בכלל חיה – זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ...
הנפקותות: חיה טהורה בכלל בהמה טהורה לסימנים – שסימני הטהרה שנתפרשו בבהמה, הם מהוים סימני טהרה גם לחיה.
נבלת חיה טהורה, לא ידענו שהיא מטמאה אלא מכך שהיא בכלל בהמה. וכן איסור הרבעת כלאים בחיה לא למדנוהו אלא מהנאמר בבהמה.
מכך שבהמה בכלל חיה, ניתן לייתר את הכתוב בקרבן עולה ויורד או בנבלת בהמה טמאה (שהיה די לכתוב בנבלת חיה טמאה בלבד, ולמה הוסיף הכתוב לפרט בהמה), להפנותו לגזרה-שוה ללמוד שמדובר בטומאת קודש.

וכן למדנו שבהמה טהורה הריהי בכלל חיה ליצירה, כלומר, זה שכתוב ויצר ה"א מן האדמה כל חיה השדה... – כולל גם בהמה, ונפקא מינה למפלת כמין בהמה, שיושבת עליו ימי טומאה וטהרה – לשיטת ר' מאיר. (וכן בהמה בכלל חיה לענין דין טרפה, שגם היא בכלל מה שנאמר זאת החיה אשר תאכלו – חיה אכול שאינה חיה לא תאכל. עפ"י בעה"מ).

(אעפ"י שחלק מן הדינים דלהלן אפשר ללמד גם ללא שנכללו חיה ובהמה זו בזו, מ"מ מונה והולך את כל המקומות שאמור בהן חיה או בהמה. עפ"י בעה"מ. ע"ע חדושי הגר"ר בעניני ח"א סא, כז).

דפים עא – עב

- קטז. א. ולד מת במעי אשה – האם הוא מטמא את האשה? האם מטמא את הנוגע בו מבחוץ?
 ב. מה דינה של טומאה בלועה וטהרה בלועה, לטמא ולהיטמא?
 ג. אדם או בהמה שנכנסו עם כלים שעליהם לבית המנוגע – מה דינם?
 ד. אדם טהור שבלע טבעת טמאה – האם מותר לו לאכול תרומה? חזר והקיאה – מה דינו ודין הטבעת?
 ה. בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת, ונטהר, והקיאה את הטבעת – האם הטבעת טמאה?
 ו. בלע שתי טבעות, אחת טמאה ואחת טהורה – האם הטמאה מטמאת את הטהורה לאחר בליעתן?
 ז. מתכת שנטמאה בטומאת-מת – האם היא מטמאת במשא?
- א. ולד-מת במעי אשה – האשה טהורה עד שיצא ראשו, (ובאופנים מסוימים נטמאת כבר בפתיחת הרחם. ע' בכורות כב. ותוס'), אם משום 'מגע בית הסתרים' אם משום 'טומאה בלועה', ולא גזרו שמא יצא ולא שמא אל לבה (כמו שגזרו למילדת הנוגעת בו), מפני שמרגשת בעצמה אם יצא אם לאו.
- הנוגע בעובר מבחוץ – טמא טומאת שבעה. לר' עקיבא, טמא מדאורייתא (הנוגע במת בנפש האדם – איזהו מת שבנפש אדם, זה עובר). לר' ישמעאל, אינו טמא מדאורייתא (על פני השדה – להוציא עובר במעי אשה), אלא שחכמים גזרו שמא יוציא ראשו חוץ לפרוודור. (התוס' בארו שאם כולו בפנים, והושיטה החיה ידה ונגע בו – לכו"ע אינו מטמא מדאורייתא, משום שטומאה בלועה אינה מטמאה, ומחלוקתם כשידו בחוץ, שלר' ישמעאל טהור מן התורה, שהרי עדיין לא נולד. ולר' עקיבא טמא, ואפילו מה שבפנים. עפ"י מהרש"א).
- ב. טומאה בלועה באדם ובבהמה, בין בלועה מלמעלה בין מלמטה – אינה מטמאה, לא את הנוגע בה מבחוץ ולא כל דבר אחר שבלוע עמה ונוגע בה מבפנים. (והאכל מנבלתה יכבס בגדיו – ואפילו אכל סמוך לשקעה"ח, טובל ונטהר, הגם שהנבלה לא נלעסה ולא נתעכלה, והיא ראויה למאכל אדם. ובלועה בבהמה נלמדת בק"ו מאדם שטומאתו חמורה, שמטמא מחיים. ועיכול דלמטה נלמד בק"ו, שהיא קל יותר מלמעלה, שהרי העיכול נעשה למטה).
- (לרש"י, ר' עקיבא סובר שטומאה בלועה מטמאה (הנוגע במת בנפש – זה עובר). אלא שהאדם הבולע (או האשה – במקרה של עובר) טהור משום 'מגע בית הסתרים'. והתוס' כתבו שגם לרע"ק טומאה בלועה אינה מטמאה, מלבד בעובר שהושיט ידו לחוץ. והרו"ה (ע' צדד, שלרב חסדא (לעיל שם) טומאה בלועה מטמאת טהרה בלועה שעמה, אבל אינה מטמאת את בולעה. וכן כתב כאן בדעת ר' עקיבא).
- וכן טהרה בלועה – אינה מיטמאה. (קל וחומר מטומאה בלועה, שהרי מצינו בכלי חרס שאינו מציל על טומאה שבתוכו מלטמא, ומציל על טהרה שבתוכו מלהיטמא.